

Чубарева Ю.О.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРАВО ГОСПОДАРСЬКОГО ВІДАННЯ ТА ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК РЕЧОВІ ПРАВА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

На сьогоднішній день в умовах розвитку ринкової економіки та швидкої появи нових відносин важливим є законодавче забезпечення сукупності прав на майно, що найбільш повно дозволяють учасникам правовідносин задовольнити свої потреби. Проблема визначення місця права господарського відання і оперативного управління у системі речових прав постає надзвичайно гостро, оскільки законодавство, що регулює зазначене питання, є суперечливим і містить багато прогалин. Проблема визначення місця права господарського відання і оперативного управління у системі речових прав займалися такі вчені, як О.О. Кравчук [1], С.О. Коритов [2], Ю.Ю. Попов [3], А.Я. Сугак [4], І.В. Труш [5] та ін. Проте досі залишається багато невирішених питань та суперечностей, які потребують подальшого дослідження.

Слід зазначити, що такі правові категорії, як право господарського відання та право оперативного управління, регулюються головним чином Господарським кодексом України [6] та Законом України «Про управління об'єктами державної власності» [7]. Цивільний кодекс України [8] не містить положень, які б чітко визначали належність права господарського відання та оперативного управління до речових прав. Проблеми, що виникають у зв'язку з деякою неузгодженістю законодавства з цього питання вирішуються на практиці згідно із звичаями. Проте відсутність чіткого розмежування і узгодження нормативних актів може спричинити неоднакове застосування норм права, зловживання власником своїми правами, обмеження або невизнання прав суб'єктів права господарського відання та оперативного управління.

Ст. 136, 137 ГК України містять визначення понять права господарського відання та оперативного управління, вказуючи на те, що вони є речовими правами суб'єкта підприємництва і носять певним чином обмежений характер.

У цивілістиці виникають спори щодо правової природи права господарського відання. Російський правознавець В.О. Максимов зазначав, що лише державне унітарне підприємство як суб'єкт права господарського відання наділене у визначених метою і предметом його діяльності межах повноваженням користування щодо переданого йому майна. Власник же майна наділяється управлінськими (установчими) правами, але лише щодо самого суб'єкта, а не його майна [1, с. 235]. Інший російський вчений С.О. Коритов також визначає об'єктом права господарського відання підприємство як єдиний майновий комплекс, що в цілому відноситься до матеріальних речей. Хоча він одночасно вказує на те, що таке підприємство є суб'єктом права господарського відання [2, с. 138-139]. К.П. Кряжевських зауважує, що не дивлячись на розширення прав державної юридичної особи –

надання титульного захисту проти власника, відносини державної юридичної особи з державою залишаються за формою адміністративними, а за змістом – речовими (тому тут і немає відносних правовідносин) [1, с. 235].

Ст. 136, 137 ГК України визначають, що власник майна, закріпленого на праві господарського відання за суб'єктом підприємництва, здійснює контроль за використанням та збереженням належного йому майна безпосередньо або через уповноважений ним орган, не втручаючись в оперативно-господарську діяльність підприємства, власник же майна, закріпленого на праві оперативного управління за суб'єктом господарювання, не тільки здійснює зазначений контроль, а й має право вилучати у суб'єкта господарювання надлишкове майно, а також майно, що не використовується, та майно, що використовується ним не за призначенням. Тобто, на відміну від права господарського відання, у праві оперативного управління власник має значно ширші повноваження і фактично може втручатися у діяльність суб'єкта господарювання.

Наприклад, комунальне комерційне підприємство не має права продати майно, яке належить йому на праві господарського відання, приватизувати, здати його в оренду, віддати в заставу, здати у концесію, внести в якості внеску до статутного фонду (капіталу) господарського товариства, або будь-яким іншим способом розпоряджатися цим майном без згоди ради або уповноваженого органу місцевого самоврядування, оформленої у формі відповідного рішення. Здійснюючи контроль за використанням і збереженням належного територіальній громаді майна, орган місцевого самоврядування (або уповноважений ним орган) не має права втручатися в оперативно-господарську діяльність підприємства. Загальні обмеження повноважень комунального комерційного підприємства щодо володіння, використання і розпорядження комунальним майном визначаються предметом і цілями його діяльності, закріпленими у статуті [5, с. 176].

Щодо захисту досліджуваних прав ст. 136, 137 ГК України встановлюють, що право господарського відання та оперативного управління захищаються законом відповідно до положень, встановлених для захисту права власності. Особливістю права господарського відання є те, що суб'єкт підприємництва, який здійснює господарську діяльність на основі права господарського відання, має право на захист своїх майнових прав також від власника (ч. 3 ст. 136 ГКУ).

Ю.Ю. Попов з цього приводу зазначає, що якби держава мала право в будь-який час припинити право господарського відання підприємства на певне майно і відібрати його у підприємства, то таке вочевидь суперечило б зазначеній нормі ч. 3 ст. 136 ГК України, оскільки в такому разі державне підприємство ніколи не могло б застосувати цю норму, бо відібрання майна від підприємства свідчило б про конклюдентні дії держави щодо припинення права підприємства. Разом з тим держава, як і будь-яка особа, яка не є власником майна юридичної особи, але є єдиним учасником, приміром, господарського товариства, може здійснити дії, які призведуть до переходу права власності на все чи деяке майно від юридичної особи до учасника чи до іншої юридичної особи у випадках, передбачених законом (шляхом прийняття

рішень про сплату дивідендів, про ліквідацію, реорганізацію юридичної особи) [3, с. 313].

Судова практика при вирішенні питань, пов'язаних із захистом прав господарського відання та оперативного управління, йде шляхом застосування до спірних відносин норм як ГКУ, так і ЦКУ. Це є вірним, зважаючи на положення ч. 3 ст. 137 ГКУ, що право оперативного управління захищається законом відповідно до положень, встановлених для захисту права власності. Проте у разі виникнення спору між власником майна та суб'єктом права господарського відання або оперативного управління виникає проблема захисту прав, оскільки такий захист регламентується одними і тими самими нормами, встановленими для захисту права власності. Тобто, складною є реалізація положення законодавства про право суб'єкта права господарського відання або оперативного управління на захист свого права від власника майна.

Таким чином, актуальним питанням на сьогоднішній день залишається те, що ЦК України не виділяє таких речових прав, як право господарського відання та оперативного управління, зазначаючи лише у ч. 2 ст. 395, що законом можуть бути встановлені інші речові права на чуже майно, крім зазначених (у ч. 1). Зміст права господарського відання та оперативного управління закріплюється у ГК України, що, з одного боку, є правильним, оскільки встановлено, що цими речовими правами користуються лише суб'єкти господарювання. Проте, з іншого боку, ЦК України не містить конкретизованого положення про те, що окремі юридичні особи можуть користуватися особливими речовими правами, якими не користуються інші учасники цивільних відносин. Таке несистематизоване регулювання розглянутого питання спричиняє порушення прав суб'єктів права господарського відання та оперативного управління, а також неоднакове застосування норм права уповноваженими органами. Зважаючи на це, варто зазначити, що на сьогоднішній день законодавчі положення, які регулюють питання права господарського відання та оперативного управління, потребують доопрацювання та систематизації. На нашу думку, доцільно було б внести зміни до ЦК України, які б встановлювали такі речові права на чуже майно, як право господарського відання та право оперативного управління, здійснюючи при цьому посилання на ГК України, де міститься конкретизація зазначених правових категорій, а також конкретизовано встановлювали би порядок захисту суб'єктами права господарського відання або оперативного управління свого права від власника майна.

Список використаних джерел:

1. Кравчук О.О. Деякі питання господарського відання та оперативного управління майном державної власності / О.О. Кравчук // Держава і право. – 2011. – № 52. – С. 232-238.
2. Корытов С.О. Юридическая природа права хозяйственного ведения: Дис. ... канд. юрид. наук. – Ярославль, 2000. – С. 138-139.
3. Попов Ю.Ю. Місце господарського відання у системі речових прав / Ю.Ю. Попов // Господарське законодавство України: практика застосування та перспективи розвитку в контексті європейського вибору: Зб. науч. пр. / НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк, 2005. – С. 310-315.

4. Сугак А.Я. Правовой режим имущества, закрепленного на праве оперативного управления и праве хозяйственного ведения за юридическими лицами: на примере г. Москвы: Дис...канд. юрид. наук. – Москва: Московский институт экономики, политики и права, 2006. – 329 с.

5. Труш І.В. Правовий режим майна комунального унітарного підприємства / І.В. Труш // Економіка та право. – 2012. – № 2. – С. 173-178.

6. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003, № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

7. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006, № 185-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 46. – Ст. 456.

8. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003, № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.